

Danutė SABALIAUSKAITĖ

VOKIŠKOS KILMĖS DRABUŽIŲ IR APAVO PAVADINIMAI LIETUVIŲ KALBOJE

Su germanų gentimis baltai susidūrė jau prieš mūsų erą. Patys seniausi buvo rytų germanų ir prūsų kontaktai, palikę tam tikrų pėdsakų prūsų kalbos leksikoje.

I lietuvių kalbą pirmieji skoliniai iš vokiečių kalbos atėjo, matyt, XIII–XIV a.¹ Tuo metu į Lietuvą atvyko nemaža vokiečių pirklių, amatininkų. Kai kurie oficialūs raštai buvo pradėti rašyti ne tik lotyniškai ar kanceliarine slavų, bet ir vokiečių kalba. O XVI–XVII a., reformacijos idėjoms pasiekus Lietuvą, Kauno, Kėdainių, Biržų liuteronų bažnyčiose buvo imta laikyti vokiškas pamaldas, vokiečių kalba dėstoma kai kuriose mokyklose². I lietuvių kalbą pradėtos versti vokiečių autorių religinio turinio knygos.

Visa tai negalėjo nedaryti įtakos lietuvių kalbai. Stipry vokiečių kalbos poveikį patyrė tų Lietuvos vietų gyventojai, kurie palaikė glaudžius ryšius su vokiečių kolonizuota Rytų Prūsija. Ypač didelė vokiečių kalbos įtaka jaučiamā šio vėliau visiškai germanizuoto krašto lietuvių kalboje.

Plačiausiai lietuvių kalbos germanizmus tyrinėjo K. Alminauskis (Alminas). Savo veikale "Lietuvų kalbos germanizmai"³ jis pateikė apie 2800 skolinių iš vokiečių kalbos. Tačiau didelė jų dalis yra žodžiai, vartoti jau beveik suvokietėjusioje Mažojoje Lietuvoje, šio krašto spaudoje.

Latvių kalbos skolinius iš vokiečių kalbos tyrinėjęs J. Sehweris⁴ nurodo apie 2750 germanizmų. Žinoma, tik dalis jų pateko į bendrinę latvių kalbą.

Labiausiai lietuvių kalboje paplito germanizmai, susiję su įvairiais amatais, žemės ūkiu, namų apyvoka. Nemažai yra ir vokiškos kilmės drabužių bei apavo pavadinimų. Tai nenuostabu, juk drabužiai ir apavas – viena iš tų realiųjų, kurios ypač atspindi tautų ryšius, jų materialinę kultūrą. Drabužių ir apavo pavadinimai yra nepaprastai judrūs: jie keliauja iš vienos kalbos į kitą dažniau nei kiti žodžiai. Indoeuropiečių kalbos neturi bendrų senesnių

¹ Būga K. *Rinktiniai raštai* 2, Vilnius, 1959, 84–98; Sabaliauskas A. *Lietuvos kalbos leksika*, Vilnius, 1990, 257–259; Salys A. *Raštai* 3, *Įvairūs straipsniai*, Roma, 1985, 68–69; Zinkevičius Z. *Lietuvos kalbos istorija* 2, *Iki pirmųjų raštų*, Vilnius, 1987, 115–117.

² Vengrienė E. Apie kalbu dėstymą senajame Vilniaus universitete (1579–1831). — *Kalbotyra* 10, 1964, 237–239.

³ Alminas K. *Die Germanismen des Litauischen*, Kaunas, 1935.

⁴ Sehwers J. *Sprachlich-kulturhistorische Untersuchungen vornehmlich über den deutschen Einfluss im Lettischen*, Berlin, 1953.

šių realijų pavadinimų. Taigi iš lietuvių kalbų iš vokiečių kalbos — kartais tiesiogiai, kartais per kitas kalbas — atėjo daugelis tokio tipo skolinių. Savo ruožtu iš lietuvių drabužių ir apavo pavadinimus skolinosi ir kitos tautos, tarp jų ir vokiečiai.

Toliau pateikiami vokiškos kilmės drabužių ir apavo pavadinimai buvo renkami iš įvairių šaltinių. Daugiausiai remtasi jau minėtu K. Alminauskio veikalui ir Lietuvių kalbos žodynu (LKŽ), jo kartoteka.

DRABUŽIAI

alsdokas "kaklaraištis", plg. vok. žem. *halsdōk* "t.p.". Tai vokiškos kilmės žodis, plg. dab. vok. *Halstuch*<*Hals* "kaklas" + *Tuch* (< **dōka-*) "skarele".

Liet. *alsdokas* — labai reta forma, minima XVIII a. P. Ruigio žodyne (R 189). Dažnesnės yra šio žodžio formos, atėjusios per slavų kalbas: *alštrikas*, *álštukas*, *gálstikas*, *gálstukas*, *gálšlukas*.

Iš vokiečių žodžių *alzduogs* "t.p." gavo ir latviai (Sehwers 2, 245).

áncugas, **áncugas** "kostiumas", plg. vok. *Anzug* "t.p.". Vokiškos kilmės žodis, plg. vok. *anziehen* "apvilkti" (Kluge 26–27).

Liet. *áncugas* buvo žinomas Mažojoje Lietuvoje, pasitaiko kai kuriose Suvalkijos vietose, jūr vartoja vakaru žemaičiai (Janavičienė 83; Vaičiulytė 119).

Šis skolinį turi ir latviai, plg. lat. *ancuks* "t.p." (Rekēna 465).

aubé "moteriška kepuraitė, kykas", plg. vok. *Haube* "t.p." (Alm 28). *Haube* yra germaniškos kilmės, siejamas su lenk. *kubek* "taurė", gr. *κυφος* "kupra", sanskr. *kubhra-* "kuprotas" (Kluge 292; Pfeifer 514).

Liet. *aubé* retas žodis, vartotas Mažojoje Lietuvoje. Dar žr. *haubé*.

Lat. *aube* "t.p." iš latvių kalbų atėjo pirmojoje XIX a. pusėje, tai bendrinės kalbos žodis (Sehwers 4, 244; ME I 214; LLVV I 488).

bikšės, **biksvės**, **biksvos**, **bikšios**, **bikšvės** "kelnės", plg. vok. žem. *büxe*, Rytų Prūsijos vok. *bekse* "t.p." (Alm 31). Vokiškos kilmės žodis, plg. vok. *Buxe* "t.p.", kilo iš *buck-hose* "ožio odos kelnės", plg. angl. *buckskin* "elnio odos kelnės" (Kluge 115; Pfeifer 189).

Lietuvių kalbos tarmėse yra ir daugiau žodžių su svyruojančiu *v* pozicijoje tarp priebalsio ir balsio: *vapsvà//vapsà*, *lýsvé//lýsé*. Prie tokų formų buvo priderinti ir skoliniai: *morkvà//morkà*, *buksvà* "ivorė" // *buksà* (LD 199).

Žodis paplitęs vakarinėje Lietuvos dalyje (LKŽ I 813, 814). Rašty kalboje jis pasirodė XIX a.: forma *bikšios* — S. Daukanto kūriniuose, "Aušroje" (A 1885, 340), *biksvės* — A. Juškos žodyne bei "Lietuviškose dainose" (J I 207; JD 181).

Beje, forma *bikšės* pasitaiko ir Biržų bei Rokiškio apylinkėse (LKŽ I 813). Čia jūr, matyt, pateko iš latvių kalbos, plg. lat. *bikses* "t.p.". Latviškasis pavadinimas vartojamas ne tik tarmėse, bet ir bendrinėje kalboje (Sehwers 11, 234; ME I 925; Karulis I 126; LLVV II 89). Dar žr. *bùksos*.

Idomu, kad šis kelnių pavadinimas paplito daugelyje Vidurio ir Šiaurės Europos šalių, plg. lenk. dial. *buksy*, est. *püksid*, šved. *byxor*, norv. *bukser*,

isl. *buxur*, dan. *bukser*.

binda, *binta* "kaklo raištis, juosta", plg. vok. *Binde* "t.p." (Alm 31). Vokiškos kilmės žodis, plg. vok. *binden* "rišti" (Kluge 78; Pfeifer 140).

Skolinys vartotas Mažojoje Lietuvoje (BzF 100; LKŽ I 829).

bliózé "liemenė", plg. vok. *Blase* "pūslė" (LKŽ I 922). Drabužio prasme šis skolinys vartojamas tik keliose Suvalkijos vietose. Dažnesnės reikšmės yra "pūslė; tabako maišelis; tam tikra piniginė". Tokiam reikšmės pasikeitimui galėjo turėti įtakos liet. *bliūzé*, *bliūzé*. O gal kartais taip buvo pavadinta kokia plati, išsipūtusi liemenė.

bliūzé, *bliūzé* "trumpas moteriškas liemens apdaras, trumpikė", plg. vok. *Bluse* "t.p." (Alm 33; FrnW 50). Vokiečiai jį gavo XIX a. pr. iš prancūzų, plg. pranc. *blouse* "chalatas, palaidinukė". Tolesnė kilmė neaiški, galimas daiktas, kad prancūziškas žodis sietinas su viduramžių lotynų *pelusia* "drabužis iš Pelūzijos". Pelūzija – Egipto miestas, kuriame buvo gaminamas šis drabužis (Kluge 86; Pfeifer 152; Dauzat 94; Klein 181).

Liet. *bliūzé* paplitęs Klaipėdos krašte (KŽ 317; LKŽ I 932–933). Dažnesnės lietuvių tarmėse yra formos *bliūzé*, *bliuzkà*, *bliūzké*, atėjusios per lenkus, plg. lenk. *bluza*, *bluzka* "palaidinukė" (FrnW 50; LKŽ I 932).

Bluze "t.p." yra latvių bendrinės kalbos žodis (LLVV II 105). Vartotas jis ir Kuršių nerijos kuršininkų (Pietsch 78).

bùksos, *bùksvos*, *bùksvés* "kelnės", plg. vok. *Buxe* "t.p.". Dėl šio žodžio kilmės kyla problemų. Manyta, kad tai polonizmas, plg. lenk. *buksy* "t.p." (Skardžius 48). Tačiau, ko gero, daugiau tikėtina, kad, kaip ir skolinys *bikšés*, šis žodis gautas tiesiai iš vokiečių kalbos, ypač turint galvoje, kad jis buvo vartojamas Mažojoje Lietuvoje bei fiksuojančios jos rašto paminkluose nuo XVIII a. pr. (Urbutis 6–7; Q 278; B; Kabelka 64; R 210; MŽ 280; K 63). XIX a. II pusėje šis pavadinimas Mažojoje Lietuvoje dar buvo žinomas: *Vyrai vasara nešiojo audimo kelines...* *Ziemoj tai buvo buksvos nuo milo padarytos* (Kapeleris 346). Dabar jis vartojamas daug rečiau nei *bikšés*, pasitaiko tik plotelyje tarp Raseinių, Jurbarko ir Veliuonos (JD 1375; LKŽ I 1144). Dar žr. *bikšés*.

drožbantai, *drùžbantés* "petnešos", plg. vok. dial. *dragband*, vok. *Tragband* "t.p." (Alm 46; Grimm XXI 1030). *Tragband* < *tragen* "nešti" + *Band* "raištis".

Liet. *drožbantai* fonetiniai pakitimai atsirado, matyt, lietuvių kalbos dirvoje. Žodis vartotas Mažojoje Lietuvoje, pasitaiko vakaru žemaičių šnektoje (Vaičiulytė 119).

Latvių kalboje vartojami skoliniai *trābantes*, *strābantes* "t.p." (Sehwers 144, 235). Kuršių nerijoje vartota kuršininkų forma *drābantes*, taip pat reiskianti petnešas (Pietsch 76).

džēkė "puskojinė", plg. Rytų Prūsijos vok. *žōk* "trumpa kojinė" (LKŽ II 1010). Pasitaiko kai kuriose rytų Lietuvos vietose (neaišku, kokiui būdu jis ten atsidūrė). Randamas A. Juškos žodyne (J I 383). Dar žr. *žēkė*.

élskis "antkrūtinis", plg. vok. dial. *helske* "antkrūtinis, apykaklė" (Alm 48). Vokiškos kilmės žodis, plg. vok. *Hals* "kaklas".

Vartotas Mažojoje Lietuvoje (KŽ 526; LKŽ II 1127; I. Simon.).

filcas "kepurė", plg. vok. *Filz* "veltinis; fetrinė skrybėlė" (Alm 50). Vok. *Filz* "fetrinė skrybėlė" yra sutrumpinta vok. *Filzhut* forma (Kluge 197).

Liet. *filcas* vartotas Mažojoje Lietuvoje. Dar žr. *filcas* "batas iš balto veltinio ir odos".

flioras "šydas", plg. vok. *Flor* "krepas (audinys), šydas". Užfiksuota P. Ruigio žodyne (R 144). Dar žr. *pliöras*.

haubė "moteriška kepuraitė, kykas", plg. vok. *Haube* "t.p." (Alm 56). Randamas kai kuriuose lietuvių kalbos žodynuose (K I 190; LKŽ III 787). Dar žr. *aubė*.

jèkè, jàkè, jàksas, jàksas, jàksé "senoviškas moteriškas drabužis; liemenė", *jākas* "švarkas", plg. vok. *Jacke* "(trumpas) švarkas", *Jäckchen* "švarkelis" (Alm 57; FrnW 189). Néra visai aišku, kaip lietuvių kalboje atsirado forma *jākas*. Labai galimas daiktas, kad ji atėjo per lenkų kalbą, plg. lenk. *jak, jaka* "trumpas palaidinis, striukė" (LKŽ IV 290). Taip pat įmanoma, kad šis žodis pasidarytas jau lietuvių kalboje: greta moteriškos giminės *jèkés*, reiškiančios liemenę, pradėta vartoti vyriškos giminės forma *jàkas*, reiškianti švarką. Vokiečiai šį pavadinimą pasiskolino iš prancūzų XV a., plg. pranc. *jaque* "trumpas vyriškas švarkas". Toliau kalbininkų nuomonės išsiskiria. Vieni mano, kad prancūzai žodį per ispanų kalbą gavo iš araby, plg. arab. *šakk* "šarvas" (Kluge 329; Dauzat 417, 418; Brückner 197; Oxford 490). Kiti teigia, kad drabužio pavadinimas kilo nuo tikrinio vardo *Jacques* (<*Jacobus*), kuriuo buvo pravardžiuojami prancūzų valstiečiai, dėvėjė šį drabužį (Pfeifer 593; Klein I 823).

Lietuvių raštyje kalboje žodis pirmą kartą paminėtas XIX a. (J I 678; JV 718). Formas, reiškiančias liemenę, vartoja vakarų aukštaičiai kauniškiai bei pietų aukštaičiai, o formą *jākas* – vakarų žemaičiai (DrskŽ 125; Mastonytė 181; LKŽ IV 290, 291, 292, 338, 339).

Iš vokiečių kalbos žodis atėjo į latvių bei estų kalbas, plg. lat. *jaka* (kai kuriose tarmėse *jaks*) "palaidinė, striukė", est. *jakk, jake* "t.p." (Sehwerts 43, 233; ME II 95; EH I 558; Rekēna 462; LLVV IV 24). Ten jis vartojamas bendrinėje kalboje.

jópé, jópké, jópa "trumpas moteriškas švarkas; liemenė", *júopa* "trumpas švarkas; palaidinė", plg. vok. *Joppe* "švarkas; liemenė" (LKŽ IV 357, 423). Vokiečiai šį drabužio pavadinimą apie 1200 metus pasiskolino iš s. italių kalbos, plg. it. *giuppa* "švarkas; apatinis drabužis", gavusios jį iš araby, plg. arab. *ŷubba* "viršutinis drabužis ilgomis rankovémis" (Kluge 333; Pfeifer 599–600).

Lietuvių rašto paminkluose forma *jópé* pirmą kartą minima XVIII a. pr. (Brand 95). Pavadinimas vartotas Mažojoje Lietuvoje (K 159; KŽ 996; I. Simon.), dabar dar pasitaiko apie Klaipėdą ir Šakius (LKŽ IV 357). Žymiai dažnesnės formos, atejusios per lenkų kalbą: *jupà* "toks viršutinis drabužis; suknelė", *jupikas, jupikis* "sijonas", *jùpkis* "striukė, švarkas", plg. lenk. dial. *jupa* "ilgas moteriškas drabužis; moteriška liemenė", *jupka* "senoviškas mote-

riškas drabužis; striukė; palaidinė” (LKŽ IV 430).

Vokiškos kilmės yra ir lat. *jupkins*, *jupks* "moteriškas švarkas" (EH I 567).

kamziölé, *kamziūlē*, *kamzōlē*, *kañzolis*, *kamzúlē*, *kamzūlē*, *komzūlē* "liemenė". Šio žodžio kelias į lietuvų kalbą nėra aiškus, plg. vok. žem. *kamsol* (dab. vok. *Kamisol*) "palaidinė, švarkas, striukė", lenk. *kamzola*, *kamzula* "drabužis, panašus į palaidinį", rus. *камзоль*, brus. *камзоль* "liemenė; palaidinis" (FrnW 214; Alm 61). Galbūt vienos formos atėjo iš vokiečių kalbos, kitos – iš kurios slavų kalbos. I vokiečių bei slavų kalbas pavadinimas pateko per prancūzų kalbą, plg. pranc. *camisole* "palaidinis", iš italy kalbos, plg. it. *camisiola*<*camicia* "marškiniai", kilusio iš lot. *camisia* "t.p." (Slawski II 38–9; Brückner 215; Borejszo 14; ҃СБМ IV 223; Фасмер II 175; Kluge 343; Dauzat 132).

Liet. pavadinimas minimas XIX a. bei XX a. pr. žodynuose, tautosakos rinkiniuose. Jis buvo žinomas Mažojoje Lietuvoje, dabar vartoja žemaičiai bei vakaru aukštaičiai (LKŽ V 192; VI 327). Beje, lietuvių tarėmėse pasitaiko ir kiek kitokių šio žodžio formų, atėjusių per slavų kalbas: *kamizélnka*, *kamzélka*, plg. lenk. *kamizelka*, brus. *камзéлька* "t.p.".

Iš vokiečių pavadinimą pasiskolino latvių bei estų kalbos, plg. lat. *kamzolis*, *kamzulis*, est. *kamsul* "t.p." (ME II 153; Sehwerts 46, 230; Karulis I 376).

kāpē "tokia moteriška kepurė", plg. vok. žem. *kappe*, vok. *Kappe* "toks galvos apdaras, kepurė" (Alm 62; FrnW 216). I vokiečių kalbą žodis pateko iš liaudies lotynų kalbos, plg. lot. *cappa* "toks galvos apdaras; apsiaustas su gobtuvu" (Kluge 349; Pfeifer 620).

Liet. kāpė rašty kalboje pirmą kartą užfiksotas XVIII a. (R 219). Vartotas Mažojoje Lietuvoje (MŽ 292; N 178; [K 166]; KŽ 1035; LKŽ V 230).

Skolinys *kapė* "kepurė" pasitaiko ir latvių kalboje (Sehwers 47).

kapūzas, *kapūzé*, *kapūziné* "didelė, siekianti pečius žvejų kepurę; ausinė kepurę", plg. vok. dial. *kapūs*, vok. *Kapuze* "gobtuvas, sujungtas su apsiaus-
tu" (Alm 63). Šio žodžio kilmė nėra visiškai aiški, į lietuvių kalbą jis galėjo
patekti ir per lenkų kalbą, plg. lenk. *kapuza* "gobtuvas", kuris savo ruožtu
yra germanizmas (LKŽ V 254, 255; Slawski II 63). Vok. *Kapuze* atėjo iš
italų kalbos, plg. it. *cappuccio* "kapišonas, gobtuvas" arba iš liaudies lotynų
kalbos, plg. lot. *caputium* "vienuolio kepurę". Toliau sietina su liaudies lot.
cappa "toks galvos apdaras" (Kluge 350; Pfeifer 621).

Liet. pavadinimas vartotas Mažojoje Lietuvoje ir kai kuriose Žemaičių vietose (K 167; KŽ 1038; S.Dauk; JR 104).

katékis, kartekis "sydas, audeklas kam pridengti", plg. vok. *Katek*, *Kartek* "sijonas iš tam tikros rūšies atlaso ar šilko" (LKŽ V 407). Toliau veikiausiai sietina su vok. *Kardisz, Cartis, Cattis* "tam tikras vilnonis audinys" (Grimm XI 211, 238–239, 274).

Abi lietuviško pavadinimo formos fiksuojamos Mažosios Lietuvos raštykalboje: *kartekis* – XVII a. (Lex 37)⁵, *katékis* – nuo XVIII a. (R 144, 193;

⁵ Ten nurodoma kartekis reikšmė „blusa“. Tai apsirikimas, plg. Urbutis V. „Lexicon Lithuanicum“ (recenzija). — Baltistica 26(2), 1990, 188.

MŽ 189; [K 175]; KŽ 1061; TP 1881, 16; Kel 1881, 144; LC 1888, 27).

kedelys, *kēdilis* "sijonas, apatinis sijonas; suknelė; pusšvarkis", plg. vok. žem. *keddel*, Rytų Prūsijos vok. *kēdel* "trumpas apsiaustas; sijonas" (Alm 64; K.Būg II 296; FrnW 234). Tai tarminė vok. *Kittel* "apsiaustas, švarkas" forma. I Europos kalbas atėjo iš arabų kalbos, plg. arab. *qutun* "medvilnė", vokiečių kalbą pasiekė XIII a. (Kluge 371; Pfeifer 658; Klein 848).

Lietuvių kalboje *kedelys* pirmą kartą užfiksuotas XVII a. (Lex 54 (švarko reikšme); PrL XVII 19 (sijono reikšme)). Randamas vėlesniuose Mažosios Lietuvos žodynuose, tautosakos rinkiniuose, pasitaiko K. Donelaičio kūriniuose (B; R 294, 384; MŽ 298, 516; K 175; N 189; KŽ 1073; Jrk 12; KlvD 35; KlpD 19; Kabelka 109). Yra ir A. Juškos žodyne bei jo tautosakos rinkiniuose (J II 64; JD 258; JV 1022).

Viena ar kita reikšme šį pavadinimą vartoja vakarų žemaičiai, Klaipėdos krašto aukštaičiai ir dalis vakarų aukštaičių kauniškių (LKA I 115ž., 193; AtP 12ž.; LKŽ V 480, 482). Dar žr. *kitelis*.

Beje, iš vokiečių žodžių pasiskolino ir latviai, plg. lat. *ķedele*, *ķedelis* "sijonas", Kuršių nerijos kuršininkai, plg. kuršinink. *ķedile* "t.p.", ir lenkai, plg. lenk. *kiedel* "palaidinis" (Sehwers 62, 232; ME II 359; Pietsch 78; Slawski II 179–180).

kitelis, *kitlius* "kariško sukirpimo švarkas; drobinis švarkas, apsiaustas", plg. vok. *Kittel* "(darbinis) chalatas; palaidinė; švarkas" (K. Būg III 672; LKŽ V 904). Randamas kai kuriose Vakarų Lietuvos šnektose, žodynuose (J II 134; KŽ 1130).

Kitelis "chalatas" vartojamas bendrinėje latvių kalboje (LLVV IV 549). Dar žr. *kedelys*.

kleidà, *kleidé* "suknelė", plg. vok. *Kleid* "drabužis, suknelė" (Alm 67). Germaniškos kilmės žodis, plg. angl. *cloth* "drabužis", oland. *kleed* "t.p.", kurie savo ruožtu mėginami sieti su s. angl. *clīðan* "prityvirtinti" (Kluge 375; Pfeifer 666; Klein 302).

Pirmą kartą lietuvių rašto paminkluose žodis užfiksuotas XIX a. antrojoje pusėje (Sch 164; K 189). Vartotas Mažojoje Lietuvoje (KlvD 43; I. Simon). Dabar pasitaiko Lietuvos pakraščiuose, kurie siejosi su Rytų Prūsija (LKŽ VI 31). Beje, Joniškio bei Pakruojo apylinkėse aptinkamos formos *kleitā*, *kleite* "suknelė", *kleitos* "kelnės", tačiau jos atėjo per latvių kalbą, plg. lat. *kleita* "suknelė". Latvių kalbos žodis vartojamas bendrinėje kalboje (Sehwers 50, 233; EH I 613; LLVV IV 258).

kozoliai "kunigo apeiginis drabužis, kamža", plg. vok. *Kasel* "apsiaustas su kapišonu" (LKŽ VI 392). I vokiečių kalbą atėjo iš lotynų kalbos, plg. lot. *casula* "t.p." (Sanders I 873; Grimm XI 254). Iš lotyniškos formos **casubula* kilo ir pranc. *chasuble* "arnotas (kunigo mišių rūbas)". Toliau šie lotynų kalbos žodžiai sietini su lot. *casa* "mažas namelis" (Dauzat 165).

Lietuvių kalboje skolinys užfiksuotas tik vadinanamajame XVIII a. pr. Krauzės žodyne (Q 110).

kùzas "trumpas švarkas; moteriška liemenė; palaidinė", plg. vok. dial.

kus "prastas drabužis" arba Rytų Prūsijos vok. *kuz* "trumpas, mažas" (Alm 77; Fr I 450, 452). Skolinys buvo žinomas Mažojoje Lietuvoje (K 214; II 82; KŽ 1261; LKŽ VI 1016).

Lietuvių kalboje dar pasitaiko žodis *kuzijākas* (*kuzijōkas*, *kuziokas*, *kuzjakė*), reiškiantis tą patį. Kai kurie kalbininkai jį laiko germanizmu, plg. *kūzas* (vok. dial. *kuz*, *kus*) ir *jākas* (vok. *Jacke* "trumpas švarkas, striukė) arba plg. vok. dial. *kōz jāke* "kelioninis apsiaustas" (Alm 77; Janavičienė 83). Tačiau veikiausiai į lietuvių kalbą šis skolinys atėjo iš lenkų kalbos, plg. lenk. *kozyjaka*, *kazyjaka*, *kazyaka* "viršutinis vyriškas drabužis, primenantis liemenę".

leiprokas "viršutinis dvasininko drabužis", plg. vok. *Leibrock* "švarkas; apsiaustas; sijonas; sutana" <*Leib* "liemuo" + *Rock* "švarkas; sijonas" (Alm 78).

Lietuvių raštų kalboje užfiksuotas XVIII a. (R 241; MŽ 322).

lýpkė, *lýpkis* "liemenė", plg. vok. dial. *lifke* "t.p." (Alm 81). Tai vokiškos kilmės žodis, plg. vok. *Leibchen* "t.p.", kuris yra mažybinė vok. *Leib* "liemuo" forma (Fr II 19; Grimm XII 591).

Pavadinimas randamas XIX a. Mažosios Lietuvos spaudoje (K I 165; II 350; LC 1879, 21). Dabar vartojamas retai (Dov, Kv; LKŽ VIII 566).

Pasitaiko jis ir latvių kalboje, plg. *līvkis*, *libķens* "t.p." (Sehwerts 72, 73, 232). Forma *līvķe* vartota kuršininkų (Voelkel 17; Pietsch 76, 78).

liùčius, *liùčas*, *ličas* "nudėvėtas, prastas sijonas". Tai neaiškios kilmės žodis. E. Fraenkelis jį kildina iš vokiečių kalbos, plg. vok. *Litze* "juoste-lė, apvadas" (FrnW 363). Galbūt žodį būty īmanoma sieti su lenk. *lyczak* "maišinis audeklas".

Lietuvių raštų kalboje žodis pasirodė tik XX a., jis užfiksuotas plote tarp Rokiškio, Kupiškio, Panevėžio, Pakruojo, Radviliškio, Raseinių ir Kėdainių (LKŽ VII 400, 597; LKA I 115ž., 193).

mandúra, *mandūras*, *mandūré* "kareiviškas švarkas", plg. vok. *Montur* "t.p." (Alm 84; FrnW 405). Į vokiečių kalbą žodis atėjo iš prancūzų kalbos, plg. pranc. *monture* "kario apranga" (Dauzat 484; Фасмер III 9).

Skolinys randamas XIX–XX a. lietuvių kalbos žodynose, tautosakos rinkiniuose, dabar dar pasitaiko kai kuriose Žemaičių vietose (D 114; ND 346; KlpD 41; K 242; KŽ 1363; LKŽ VII 824, 825). Dažnesnės yra šio pavadinimo formos, atėjusios per rusų kalbą: *mañdaras*, *manderà*, *mandierà*, *mundíera*, *mundiérius*, *mundýras*, *mundyrius*. Nėra visai aišku, ar per rusų, ar per vokiečių kalbą į lietuvių pateko formos *mundúra*, *mundūras*, *münduris*, plg. rus. *мундур* "t.p.", vok. *Montur*.

mañtelis, *mentelis* "apsiaustas; švarkas" plg. vok. *Mantel*, Rytų Prūsijos vok. *mentel* "t.p.". Šio skolinio kelias į lietuvių kalbą nėra visiškai aiškus. Kai kuriuose šaltiniuose *mañtelio* reikšmės išskiriamos: manoma, kad kelioninio apsiausto prasme ši forma atėjusi iš vokiečių kalbos, o apsisiaučiamo drabužio, apsiausto nuo dulkių prasme – iš lenkų kalbos, plg. lenk. *mantel* "apsiaustas" (Alm 84; FrnW 409; Skardžius 127). Vok. *Mantel* šaltinis yra lot. *mantum* "trumpas apsiaustas" (Kluge 460; Pfeifer 836).

Lietuvių kalboje jis pirmą kartą paminėtas XVII a. žodynuose (SD³ 298; Lex 60a). Randamas ir vėlesnėje spaudoje (R 251; MŽ 335; K 242; N 383, 393; J; KŽ 1365). Kai kuriuose šaltiniuose užfiksuota forma *mentelis* (N 393; Mit II 45 (Prk); KŽ 1396). Pavadinimą vartoja dalis žemaičių bei suvalkiečių (DūnŽ 508; LKŽ VII 845; VIII 18). Dar žr. *meñdelis*.

Skolinius *mañtelis*, *mantels*, *meñtelis* "apsiaustas" turi ir latviai. *Mañtelis* yra bendrinės kalbos žodis (Sehwers 76, 79; ME II 601; EH I 782, 800; LLVV V 87).

meñdelis "trumpas moteriškas švarkas, palaidinė", plg. Rytų Prūsijos vok. *mentel*, *mantel* "apsiaustas; švarkas" (Alm 86; FrnW 409, 436). Vartojamas kretingiškių, randamas A. Kuršaičio žodyne (KŽ 1394; LKŽ VII 7). Dar žr. *mañtelis*.

mùcē, mùcē, mučià "kepurė; prasta kepurė; ištakėjusios moters kepuraitė", plg. vid. vok. a. *mutze*, *mütze* "kepurė" (Alm 88; FrnW 467). Iš vokiečių kalbažodis pateko iš liaudies lotynų kalbos, plg. lot. *almucia* "dviasiškių galvos apdangalas; toks gaubtuvas, dengiantis galvą ir pečius", kuri jį perėmė iš araby, plg. arab. *mustakah* "kailinis apsiaustas ilgomis rankovėmis". O šie žodžiai pasiskolino iš persų, plg. pers. *muštā* "kailinis apsiaustas" (Kluge 497). Iš lotynų kalbos kilo ir pranc. *aumusse* "galvos apdangalas", isp. *almucio* "t.p." (Dauzat 60). Kiti tyrinėtojai linkę manyti, kad lot. *almucia* yra germaniškos kilmės (Pfeifer 903–4).

Pavadinimas randamas daugelyje lietuvių kalbos rašto paminklų jau nuo XVII a. (Lex 63; R 90, 192, 262; MŽ 173, 350; K 262; J; JV 676, 718, 1022; JD 19; KŽ 1435). Vartojo K. Donelaitis (Kabelka 136). Jis paplitęs nemažame Lietuvos plote, kuris siejosi su Rytų Prūsija (LKŽ VIII 377).

Ši germanizmą turi ir latviai, plg. lat. *mice* "kykas, gaubtas, nedidelė megzta kepurė". Iš latvių kalbažodis XVI a. pab. ar XVII a. pr. iš vokiečių žemaičių, plg. vok. žem. *müts(e)*. Vartojama bendrinėje kalboje (Sehwers 79, 194, 243; ME II 622–623; LLVV V 200). Iš latviško žodžio kilo šiaurės Lietuvoje pasitaikanti forma *micē*.

Beje, šis pavadinimas paplitęs ir kitose Šiaurės bei Vidurio Europos šalyse, plg. est. *müts*, šved. *mössa*, norv. *møsse*, s. dan. *myts(e)*, oland. *muts*. Visur jis reiškia kepurę.

mùfas "mova", plg. vok. *Muff* "t.p." (Alm 89; FrnW 468). Iš vokiečių kalbažskolinys per vid. nyderlandų kalbą, plg. nl. *moffel*, *muffel* "kailinė pirštinė, mova", atėjo iš prancūzų kalbos, plg. pranc. *moufle* "didelė pirštinė", kuri šį žodį gavo iš liaudies lotynų kalbos, plg. lot. *muffula* "kailinė pirštinė" (Kluge 490; Pfeifer 894; Dauzat 488).

Liet. *mùfas* užfiksuotas tik F. Kuršaičio žodyne (K II 70). Dažnesnė forma yra *muftà*, atėjusi per lenkų kalbą, plg. lenk. *mufta* "mova".

Iš vokiečių kalbos kilo ir bendrinės latvių kalbos žodis *mufe* "t.p." (LLVV V 280).

nýderis "apatinis (sijonas)", plg. vok. *nieder* "žemyn". Randamas Kuršėnų apylinkėse (DūnŽ 513).

pliórás "šydas", plg. vok. *Flor* "šydas, krepas" (Alm 102). Iš vokiečių

kalbą pavadinimas atėjo XVI a. iš nyderlandų kalbos, plg. nl. *floers* "krepas; aksomas". Nyderlandų žodžio kilmė nėra visiškai aiški, veikiausiai jis sietinas su pranc. *velous*, *velours* "aksomas", kilusiu iš lot. *villōsus* "plaukuotas" (Kluge 208; Dauzat 743; **Фасмер** IV 199).

Pavadinimas vartotas Mažojoje Lietuvoje (MŽ 189; KŽ 1914). Dar žr. *flioras*.

Žodis *pluôre* "t.p." randamas latvių kalboje (Sehwers 93; ME III 364). Beje, turi jį ir estai, plg. est. dial. *plōr* "t.p.".

pliūstrokas "paltas, apsiaustas", plg. vok. *Plüschröck* "pliušinis švarkas". Vok. *Plüschröck* < *Plüscher* "pliušas" + *Rock* "švarkas" (Grimm XIII 1949).

Skolinių žinomas kai kuriose Žemaičių vietose (LKŽ X 283).

raimantelis "trumpas apsiaustas (ppr. pamuštas vata)", plg. vok. *Reitmantel* "jojimo apsiaustas" < *reiten* "joti" + *Mantel* "apsiaustas". Pasitaiko Pasvalio apylinkėse (LKŽ XI 54).

raitūzės, *raigūzės* "senoviskos kelnės; raitininko kelnės", *raigūzai* "sermėga be skverny", plg. vok. *Reithose* "jojimo kelnės" < *reiten* "joti" + *Hose* "kelnės" (LKŽ XI 86). Vartojama kai kuriose Suvalkijos vietose, pasitaiko XIX–XX a. spaudoje (Tat; J II 72; KŽ 2052).

rēgenmantelis "lietpaltis", plg. vok. *Regenmantel* "t.p." < *Regen* "lieetus" + *Mantel* "apsiaustas". Pasitaiko vakarų žemaičių šnektoje (Vaičiulytė 122).

rūnikis, *rūkinis*, *rāikis*, *rākinis* "pakulinis sijonas; apatinis sijonas", plg. vok. *Rock* "sijonas" (Alm 113; FrnW 746). K. Būgos nuomone, skolinių į lietuvių kalbą patekęs per kuršių kalbą (K. Būg II 304). Tačiau veikiausiai skolinių gautas tiesiai iš vokiečių kalbos. Mat kai kuriose Rytų Prūsijos vokiečių tarmėse po *o* buvo tariamas pereinamasis garsas *ə[i]*. Todėl *rūkis* kildintinas iš Rytų Prūsijos vok. *roək* "sijonas"⁶. Vokiečių *Rock* kilmė gana neaiški. Vieni kalbininkai mégina sieti jį su s. air. *rucht* "tunika, vilnonis apatinis vyriškas drabužis", kiti mano, jog tai germaniškos kilmės žodis (Kluge 604; Pfeifer 1133).

Šis sijono pavadinimas vartojamas kai kuriose Žemaičių vietose, randamas keliuose XIX a. pab. – XX a. žodynuose (J *rūkinis* prasto drabužio reikšme; KŽ 2106; LKŽ XI 51, 911; LKA 115ž., 193).

rūlis "tokia kailinių rūsis", plg. vok. dial. *rul* "skridinys, ritė" (LKŽ XI 946). Šiaip jau ir lietuvių kalboje *rūlis* reiškia veleną, ritę. Drabužio reikšme jis užfiksuotas tik Šatėse (Skuodo r.). Ten randamas ir iš šio žodžio padarytas būdvardis, plg. *rūliški kailiniai* (LKŽ XI 946).

sýras "šydas", plg. Rytų Prūsijos vok. *schir* "t.p.". Vartotas "Aušroje", randamas keliuose žodynuose (A 1885, 351; K 426; KŽ 2162; LKŽ XII 570). Dar žr. *šýras*.

⁶ Č e p i e n è N. Dvibalsio *ui* kilmė skoliniuose iš vokiečių kalbos. — Konferencijos, skirtos Antanui Saliui paminėti, pranešimų tezės, Vilnius, 1992, 9.

skiñdelis "suskidusio drabužio gabalas, skuduras; suplyšes drabužis". Šio žodžio kilmė nėra visiškai aiški. Galima būtų įtarti, kad tai germanizmas, plg. liet. *skiñdelis, šiñdelis* "malksna", kilusį iš vok. *Schindel* "t.p." (DūnŽ 328). Toks reikšmės perkėlimas galėjo atsirasti jau lietuvių kalboje. Tačiau turbūt daugiau tikėtina, kad tai lietuviškos kilmės žodis, plg. *skisti, skiñda* "kedeti, retęti, brigzti": *Jau skiñda piemens marškiniai, sermëga, o kelnës jau nuskido, t.y. nutrûko, nuplyšo* (J). Tiesa, aptinkama ir rečiau vartojama forma *škiñdelis* "skuduras". Tačiau lietuvių šnektose pasitaiko *s/š* painiojimo atveju (LD 147–148).

Pavadinimą vartoja pietų žemaičiai varniškiai (DūnŽ 328; LKŽ XII 898).

spaneris "megztinis, trumpas apsiaustas". K. Alminauskio nuomone, galėjęs kilti iš vokiečių kalbos, plg. vok. *spannen* "tempti, užmauti" (Alm 117). Kiti šaltiniai žodžio nepaliudija.

stréplè, stréplē "kojinė". K.Būga kildino iš tarminės vok. *Strumpf* "t.p." formos (K. Būg II 222; Alm 120; FrnW 921). Tačiau labiau įtikinamas F.Hinzelis aiškinimas, jog šio skolinio šaltinis yra vokiečių kalbos žodis, sietinas su vok. *streifen* "raitoti, mauti", plg. dar vok. *Streifling* "kojinė be pėdos" (Hinze 34–36). Yra šis skolinys ir lenkų kalboje, plg. kaš. *strefla*, lenk. dial. *strefla* "t.p." (Karłowicz VI 452).

Fiksuojamas Mažosios Lietuvos raštų kalboje nuo XVII a. (C II 1008; B; K 408; N 506; KŽ 2270; LKŽ XIII 953). Dar žr. *štrepplé*.

šarcas "prijuostė", plg. vok. dial. *šart, šorts* "t.p." (Alm 122). Vartojoamas Mažosios Lietuvos žodynuose nuo XVIII a. (R 224; MŽ 298; N 513; K 421; KŽ 2389; LKŽ XIV 515). Dar žr. *žiùrstas, šiurčas*.

šerdōkas "senovinis berankovis viršutinis drabužis, liemenė". Šio žodžio kelias į lietuvių kalbą nėra aiškus. Jis galėjo ateiti per lenkų kalbą, plg. liet. *serdōkas* "t.p." iš lenk. *serdak* "palaidinis, dažniausiai muštas kailiu" (LKŽ XII 424; XIV 647). Tačiau įmanoma ir tai, kad į lietuvių kalbą ši forma pateko tiesiai iš vokiečių kalbos, plg. Rytų Prūsijos vok. *scherldök, scheldök* "prijuostė" (Fr II 267; Grimm XV 2071). Tai tarminės vok. *Schurztuch* formos.

Šerdōkas raštų kalboje pirmą kartą pasirodo XVIII a. — Mažosios Lietuvos žodynuose (R 274; MŽ 367). Ten junginys *šerdokas geležinis* reiškia šarvą. Liemenės reikšme jis vartojamas keliuose XIX—XX a. žodynuose (N 519; [K 424]; NdŽ IV 473; KŽ 2397). Dar žr. *šiurštökas*.

šérkai "prijuostė". Kilmė nėra visai aiški, tačiau galbūt žodjį reikėtų sieti su prijuostės pavadinimais, pasiskolintais iš vokiečių kalbos. Randamas Mažosios Lietuvos rašto paminkluose nuo XVII a. (Lex 77a; C II 500; Q 466; [K424]; N 516; KŽ 2397; LKŽ XIV 655).

šérpé "juosta; šalikas", plg. vok. *Schärpe* "t.p." (LKŽ XIV 662). Į vokiečių kalbą žodis atėjo per vidurinę nyderlandų kalbą iš senosios prancūzų kalbos XII a., plg. pranc. *escherpe* "piligrimo krepšys". Prancūzai jį gavo iš lotynų kalbos, plg. lot. *scirpea* "krepšys iš meldų". Vidurinių vokiečių *schirpe* tuomet taip pat reiškė piligrimo krepšį. XVII a. vokiečiai dar kartą

pasiskolino šį žodį iš prancūzų, kur jis buvo įgavęs jau kiek kitokią formą ir reikšmę, plg. pranc. *écharpe* "rankos raištis" (Kluge 637; Pfeifer 1183; Klein 1393; Dauzat 262–3).

Lietuviškas pavadinimas randamas keliuose XIX–XX a. žodynuose, ji vartojo J.Jablonskis, J.Balčikonis (KII 148; KŽ 2398). Pasitaiko kai kuriuose Suvalkijos vietose.

Šis žodis paplitęs po visą Europą, plg. angl. *scarf* "šalikas", šved. *scarf* "t.p.", oland. *sjerp* "šalikas; rankos raištis", it. *sciarpa* "t.p.", isp. *charpa* "rankos raištis", rus. *уарф* "šalikas, lenk. *szarfa* "juosta"⁷.

šýdas "tiulis uždengsti veidui, vualis", plg. vok. žem. *síde* "šilkas" (FrnW 979). I vokiečių kalbą pateko iš liaudies lotynų kalbos, plg. lot. *sēta* "šilkas" (Kluge 699; Pfeifer 121).

Liet. *šýdas* randamas kai kuriuose rašto paminkluose, vartojanamas bendrinėje kalboje (N 517; KŽ 2403; LKŽ XIV 733; DŽ¹ 811). Raštų kalboje žodis vartojanamas jau nuo XVII a., tačiau tuomet jo reikšmė buvo "permatomas, plonas, retas audeklas" (Lex 423; Q 292; MŽ 411; [K 426]).

Šis skolinys yra ir latvių kalboje, plg. lat. *zīde*, *zīds* "šilkas", bendrinės kalbos žodis (Sehwers 165; ME IV 732; LVV 873). Beje, ji turi ir estai, plg. est. *siit* "šilkas".

šiõlè, šiòlé, šiólé "šalikas, kaklaskarė", plg. vok. *Schal* "t.p." (LKŽ XIV 833). I vokiečių kalbą pavadinimas atėjo iš anglų kalbos, plg. angl. *shawl* "šalis, skara", paplito XIX a. pr. Žodis yra persiškos kilmės, plg. pers. *šāl* "apsisiaučiamā skara", pavadintas Indijos miesto *Shāliāt* vardu (Kluge 632; Pfeifer 1177; Klein 1432; Oxford 817).

Liet. *šiõlē* retas žodis, vartojanamas Jurbarko ir Šakių apylinkėse, randamas kai kuriuose XX a. žodynuose (KŽ 2409; Rtr 1166).

šýras "sydas", plg. Rytų Prūsijos vok. *schir* "plona drobė; sydas" (Alm 126; FrnW 986). Tokią reikšmę vokiškasis žodis įgavo XVI a., kai sudaiktavardėjo būdvardis *schier* "lengvas, greitas" (Kluge 647).

Pavadinimas vartotas Mažojoje Lietuvoje. Raštų kalboje fiksuojamas nuo XIX a. vidurio (N 519; K 426; II 158; KŽ 2410; BsO 388; KlvD 201; LKŽ XIV 845). Dar žr. *šýras*.

šiurčas "prijuostė", plg. vok. dial. *šart*, *šorts*, vok. *Schürze* "t.p." (Alm 122; FrnW 995). Randamas 1590 m. J.Bretkūno Biblijos vertime (BB I Moz 3,7), pasitaiko kai kuriuose kalbiniuose darbuose (BzB 330; LKŽ XIV 948). Dar žr. *žiùrstas, šarcas*.

šiùršis, šiùrkšis, šiùršas, šiùršė, šiùlšis "prijuostė; ilga suknelė; šilta lie menė; liemenėlė; apatinis sijonas", plg. vok. *Schürze*, Rytų Prūsijos vok. *šorž*, *šertš* "prijuostė" (Alm 127; FrnW 995; Užpurvis 164). Randamas XIX–XX a. tautosakos rinkiniuose, žodynuose (LB 36; KlpD 4; Kos 35, 159; J; KŽ 2416; LKŽ XIV 952, 966). Paplitęs Žemaičiuose. Dar žr. *žiùrstas*.

šiùrstas, šiùrstanas, šiùrkštas "prijuostė", plg. Rytų Prūsijos vok. *šoršt*, *šeršt* "t.p." (Alm 127; FrnW 995). Randamas Mažosios Lietuvos XIX–XX

⁷ S a b a l i a u s k a i t ē D. Šerpė. — Kalbos kultūra 64, 1993, 83—85.

a. tautosakos rinkiniuose, žodynuose (RD 12; KlvD 249; MŽ 283, 348, 426; K 430; N 524; KŽ 2416; LKŽ XIV 953, 966). Dar žr. *žiūrsta*.

šiurštōkas, šiurčtukas, šerštūkas "prijuostė, odinė prijuostė", **žerstūkas, žerstukas** "sijonas; naminės medžiagos. sijonas", plg. Rytų Prūsijos vok. *šorštuch, šerštuch*, vok. *Schuztuch* "t.p." (Alm 127; FrnW 995). Vokiškos formos sudarytos iš dviejų žodžių: *šoršt*, *šeršt*, *Schurz* "t.p." + *Tuch* "skepe-ta, skuduras" (Grimm XV 2070).

Formos *šiurštōkas* ir *šiurčtukas* vartotos Mažojoje Lietuvoje, fiksuojamos jos rašty kalboje net nuo XVI a. (BB 1 Moz 3,7; N 524; K 430; BzB 330; KŽ 2416; LKŽ XIV 967). Kelia abejonių formų *šerštūkas, žerstūkas, žerstukas* geografinė: jos pasitaiko rytų Lietuvoje, atskirose pietų bei pietvakarių Lietuvos vietose (LKŽ XIV 667; LKŽ K; LKA I 193; LEB 344). Galimas daiktas, atėjo per lenkų kalbą, plg. lenk. *szorstuch* "t.p.". Dar žr. *žiūrštokes, šerdōkas*.

Lat. *skuõrtele, skuõtele* "prijuostė, amatininko prijuostė" siejama su vid. vok. žem. *schorteldök* "t.p." arba su vid. vok. žem. *schötvel* (Sehwerts 108; ME III 910, 911; Karulis II 220).

šiurštolius "prijuostė, odinė prijuostė", plg. Rytų Prūsijos vok. *šoršt* "prijuostė". K. Alminauskio nuomone, padarytas su lietuviška priesaga, plg. *senõlis, senõlius* (Alm 127; FrnW 995). Randamas kai kuriuose XIX–XX a. žodynuose (MŽ 283, 348, 426; N 524; KŽ 2416). Dar žr. *žiūrsta*, *žiurštolius*.

šlāfrokas, šlioprukas, šlēprokas, šlēpriokas "namų chalatas; prastas, nudėvėtas apsiaustas", plg. vok. *Schlafrock* "rytinis chalatas" (Alm 129). Tai germaniškos kilmės žodis, plg. oland. *slaaprok* "t.p." (Kluge 652), plg. t.p. vok. *Schaf* "miegas" + *Rock* "švarkas".

Vartojoamas Skuodo, Joniškio, Raseinių, Radviliškio apylinkėse. Forma *šlāfrokas* užfiksuota keliuose XX a. žodynuose (NdŽ IV 509; LL 248; LKŽ XIV 993, 1046).

šlēbė, šlēbė, šliobė "ilgas su rankovėmis per galvą velkamas viršutinis motery ar vaikų drabužis; trumpas, be rankovių viršutinis drabužis (ppr. šiltas, kailinis), liemenė; sijonas, susiūtas su kikliku; sijonas", plg. vok. dial. *schlabbe* "(vaikų) prijuostelė, seilinukas" (LKŽ XIV 1031–1032, 1074; Fr II 277). Tai vokiškos kilmės žodis, plg. vok. *schlabbern* "šliurpti, srėbti" (Grimm XV 229, 230).

Liet. pavadinimas randamas daugelyje XX a. žodynų, vartojoamas Suvalkijoje ir vakarų Žemaičiuose.

šlējeris, šleieris "nuotakos galvos apdara, velumas", plg. vok. *Schleier* "šydas" (Alm 128). Vokiečių kalbos žodžio kilmė nėra visai aiški, kartais mėginama sieti su vid. nl. *slöien* "vilkti (žeme), valkioti", *slöi, slöie* "drabužio šleifas" (Kluge 655; Pfeifer 1210).

Lietuvių kalboje tai retas žodis. Vartojoamas apie N. Akmenę ir Šilutę, užfiksuotas F. Kuršaičio žodyne (K II 158; LKŽ XIV 1037). Buvo žinomas Mažojoje Lietuvoje.

šliópmučia, šliopmicė "naktinė kepuraitė", **šliópmučė, šliókmučė** "parasta kepurė", plg. vok. *Schlafmütze*, vok. dial. *šlōpmézz* "naktinė kepuraitė" (Alm 128; LKŽ XIV 1075, 1077). Vokiečių kalbos žodis atsirado XVII

a.: vok. *Schlafmütze* <*Schlaf* "miegas" + *Mütze* "kepurė" (Kluge 625; Pfeifer 1204).

Forma *šliopnicė* randama vadinamame XVIII a. pr. Krauzės žodyne, *šliópmučia* – F.Kuršaičio žodyne (Q 359; K II 156). Pavadinimai, žymintis prastą kepurę, vartojami Šakių ir Jurbarko apylinkėse.

Latviai taip pat turi skolinį *šlāpmice* "naktinė kepuraitė" (Sehwers 134, 243; ME IV 59).

šlipnà "prasta kepurė" plg. vok. dial. *schlibb* "sena kepurė" (Alm 129). Retas žodis, užfiksotas kai kuriuose XIX–XX a. žodynuose, kalbiniuose darbuose (K 433; LsB 366; NdŽ IV 519; KŽ 2423; LKŽ XIV 1080).

šlipsas, šlipsis "kaklaraištis", plg. vok. *Schlipps* "t.p." (Alm 129). Tai vokiškos kilmės žodis (Kluge 658).

Liet. *šlipsas* – naujesnių laikų skolinys, vartojamas daugelyje tarmių, randamas I.Simonaitytės kūriniuose (LKŽ XIV 1080).

Šis pavadinimas pasitaiko ir latvių kalboje, plg. lat. *šlipsts* "t.p." (Rekēna 467).

šliūcas "sijonas su šoniniu skeltuku", plg. vok. *Schlitz* "sijono skeltukas" (Fr II 287; LKŽ XIV 1087). Germaniškos kilmės žodis (Kluge 659).

Lietuvių kalboje tai labai retas skolinys.

stréplė "kojinė". Randamas Mažosios Lietuvos žodynuose nuo XVII a. (Lex 85; R 153, 345; MŽ 281, 461; [K 439]; N 530; KŽ 2440; LKŽ XV 306). Dar žr. *stréplė*.

štrīkjakas "megztukas", plg. vok. *Strickjacke* "megztas švarkelis". Vokiškos kilmės žodis, plg. *stricken* "megzti" + *Jacke* "švarkelis, striukė" (Duden 2524).

Pasitaiko vakarų žemaičių šnektoje (Vaičiulytė 122).

štriūmpa, štrūmpa, štriūmpė, štrūmpė "kojinė", plg. Rytų Prūsijos vok. *štrümp*, *štrömp* "t.p." (Alm 138; FrnW 1029). Vok. *Strumpf* – germaniškos kilmės žodis, kojinės reikšmę įgijo XVI a. (Kluge 759; Grimm XX 116–118; Buck 427).

Liet. žodis vartojamas apie Jurbarką ir Šakius, randamas kai kuriuose XIX–XX a. žodynuose bei tautosakos rinkiniuose (K 440; II 215; J; JD 1156; KŽ 2440; LKŽ XV 307, 308).

Germanizmai *strīmpa* ir *strumpis* "kojinė, blauzdinė" yra ir latvių kalboje (Sehwers 125; ME III 1090).

uñdrokas "apatinis", plg. vok. *Unterrock* "apatinis sijonas" < *unter* "po" + *Rock* "sijonas". Pasitaiko vakarų žemaičių šnektoje (Vaičiulytė 123). Žymiai dažnesnės lietuvių tarmėse yra formos, atėjusios per slavus, plg. *andarōkas, anderēkas, indarōkas* ir kt. (LKA I 193).

ùndrūzės "apatinės kelnės", plg. vok. *Unterhose* "t.p.". Vokiškos kilmės žodis, plg. *unter* "po" + *Hose* "kelnės" (Kluge 807). Galimas daiktas, i lietuvių kalbą pateko per kuršininkų tarmę, plg. kuršinink. *underūzes* "t.p." (Pietsch 76,78). Randamas vakarų žemaičių šnektoje (Vaičiulytė 123).

útkis "skrybėlė", plg. vok. *Hut* (?) "t.p.". Šis skrybėlės pavadinimas paplitęs ir kitose germanų kalbose, plg. angl. *hat*, dan. *hat*, šved. *hatt* ir kt. Germaniški pavadinimai mėginami sieti su ide. šaknimi **kadh-* "saugoti, dengti" (Kluge 322; Klein 707,741; Buck 433; Pokorny 516).

Liet. *útkis* pasitaiko vakarų žemaičių šnektoje (Vaičiulytė 123).

věsté, výsté, výstas, výstas "liemenė, kiklikas", plg. vok. *Weste* "liemenė" (Alm 147; FrnW 1231; Čepienė 39). Iš vokiečių kalbos pavadinimas atėjo XVII a. pab. per prancūzų kalbos, plg. pranc. *veste* "striukė, švarkas, palaidinė", iš italių kalbos, plg. it. *veste* "drabužis, apranga". Šio šaltinis — lot. *vestis* "drabužis", kuris siejamas su hetit. *yes-*, *yas-* "nusirengti", sanskr. *vastra-*, tochar. B *vastri*, gr. *ἔστος*, got. *wasti* "drabužis, apdaras" (Kluge 857; Pfeifer 1560; Dauzat 748–749; Schrader I 591; Pokorny 1172–1173).

Liet. pavadinimas randamas XVIII–XX a. žodynuose (R 339; MŽ 327, 404, 544; K 499; J; KŽ 2669). Pasitaiko atskirose Žemaičių ir Suvalkijos vietose (Vaičiulytė 124; KudN 262; LKŽ K). Iš kai kurias Šiaurės Lietuvos vietas (Joniškį, Pasvalį, Biržus) galėjo patekti iš latvių kalbos, plg. lat. *veste* "liemenė", iš kurių pavadinimas taip pat atėjo iš vokiečių kalbos (Sehwerts 155, 232; ME IV 546). Tai bendrinės latvių kalbos žodis (LVV 851).

zēlpstbinderis "kaklaraištis", plg. vok. *Selbstbinder* "t.p.". Vokiškos kilmės žodis, plg. *selbst* "pats" + *Binder* "kaklaraištis", *binden* "užriisti" (Duden 2374).

Pavadinimą vartoja vakarų žemaičiai (Vaičiulytė).

žēkė, žākė "puskojinė", plg. Rytų Prūsijos vok. *zōk, žōk* "t.p." (Alm 150; FrnW 1296). Vokiečiai žodį gavo iš lotynų kalbos, plg. lot. *soccus* "toks lengvas apavas", iš kurių jis atėjo iš graikių kalbos, plg. gr. *σύκχος* "t.p.". Graikiškas žodis kildinamas iš Rytų kalbų, galimas daiktas, iš frysų kalbos (Kluge 713; Klein 1467).

Žodis paplitęs šiaurinėje bei vakarinėje Žemaičių dalyje (Vaičiulytė 124; LKŽ K). Randamas kai kuriuose žodynuose (K 515, 518; N 538, 541; KŽ 2727, 2736). Dar žr. *džēkė*.

Ši skolinė turi bendrinė latvių kalba, plg. lat. *zeke* "kojinė" (Sehwerts 162, 240; ME IV 703; LVV 871). Jis paplitęs kitose germanų kalbose, plg. dan. *sok*, šved. *socka*, oland. *sok*, angl. *sock*. Germaniškos kilmės yra suomių *succa* "t.p.".

žiùrstas, žiursté, ziurštas, žiùrkštas "prijuostė", plg. Rytų Prūsijos vok. *šoršt, šeršt* "t.p." (Alm 150; FrnW 1316). Tai tarminės vok. *Schurz, Schürze* formos. Pavadinimas yra germaniškos kilmės, siejamas su angl. *shirt* "marškiniai", *short* "trumpas" (Kluge 685).

Skolinys paplitęs visoje Lietuvoje. Randamas daugelyje rašto paminklų jau nuo XVII a. (Lex 77; C II 503; Q 466; Brand 190; R 190, 319; MŽ 348, 428; N 525; I). Dar žr. *šiùrstas*.

žiurštokas, žiurstokas "prijuostė, prasta prijuostė", plg. Rytų Prūsijos vok. *šorštuch* "t.p." (Alm 150). Buvo žinomas Mažojoje Lietuvoje, vartoja- mas kai kuriose Suvalkijos vietose (Urbanavičiūtė 159). Dar žr. *šiurštökas*.

žiurštolius "prijostė", plg. Rytų Prūsijos vok. *šoršt* "t.p." (Alm 150). Randamas G.H.F.Nesselmanno žodyne (N 551). Dar žr. *šiurštolius*.

APAVAS

filcas "batas iš balto veltinio ir odos", plg. vok. *Filz* "veltinis". Pasi-taiko Žemaičiuose, atskirose rytų Lietuvos vietose (LKŽ K). Dar žr. *filcas* "kepurė".

kárké "kurpė, šlepetė", plg. vok. *Korke* "t.p." (Alm 63). Vartotas Ma-žojoje Lietuvoje (K 168; N 180; KŽ 1045; LKŽ V 290). Dar žr. *kürkē*.

kliūrė, kliūrké "šlepetė", plg. Rytų Prūsijos vok. *klorre* "t.p." (Alm 68; FrnW 274; LKŽ VI 128, 129, 185). Randamas Mažosios Lietuvos žodynuose (R 229; MŽ 306; K 192; N 221; KŽ 1155).

klùmpé, klùmpa, klùmpas, klùmpis, kliùmpé, klùmbé, klùmbis, kliumbis "iš medžio išskaptuotas autuvas; kurpė su mediniais padais", plg. Rytų Prūsijos vok. *klumpe, klompe* "šlepetė, medinis autuvas" (Alm 69; FrnW 275–276). Vok. *Klumpen* yra germaniškos kilmės žodis, siejamas su angl. *clump* "luitas, grumstas", dan. *klampe* "rastgalys" (Kluge 379; Pfeifer 675; Klein 303).

Šis skolinys ypač paplitęs Mažojoje Lietuvoje, Žemaičiuose, Suvalkijoje; Aukštaitijoje ir Dzūkijoje kiek retesnis (DūnŽ 143; DrskŽ 158, 159; LEB 368, 378, 380; LKŽ VI 169, 170, 171, 172). Randamas K. Donelaičio kūriniuose, daugelyje žodynų (Kabelka 115; R 209; MŽ 279; N 220; K 193; J II 172, 173). Vartojamas bendrinėje kalboje (DŽ¹ 317). Skolinys *klùmpé* panaudotas darant ir kitus lietuvių kalbos apavo pavadinimus, plg. *klùmbatis, klumbōkas, klùmpbatis, klùmpkurpé, klumpōkas, klùmpsopogis, mēdklumpis*.

Žodij *klumpas, klumbas* "t.p." turi ir latviai (Sehwerts 52; ME II 234).

Iš lietuvių kalbos ši žodij pasiskolino kai kurios slavų kalbos: lenk. *klompie, klumpie*, brus. *клумба*, rus. dial. *клумба, клумпи, клумбы* "t.p." ir kt. (Laucynė 30, 31, 36; Zinkevičius I 265; II 49; III 126, 129).

kürké "šlepetė", plg. Rytų Prūsijos vok. *kork* "t.p." (Alm 56; FrnW 316). Šlepetės reikšme vok. *Kork* buvo vartojamas Rytų Prūsijos tarmėse (Trübner IV 236; Fr I 409). Vok. *Kork* "kamštis" pasiskolintas iš nyderlandų kalbos, plg. nl. *kurk* "t.p.", gavusios jį per ispanų kalbą, plg. isp. *corcho* "kamštinis ažuolas", iš lotynų kalbos, plg. lot. *cortex* "žievė" (Kluge 394).

Žodis buvo žinomas Mažojoje Lietuvoje (R 229, 274; MŽ 306, 367; [K 212]; LKŽ VI 953). Dar žr. *kárké*.

pantùpelis, patupelis "šlepetė", plg. vok. *Pantoffel* "t.p." (Alm 95; FrnW 537). I vokiečių kalba žodis atėjo XV a. iš prancūzų kalbos, plg. pranc. *pantoufle* "t.p." (taip pat plg. it. *pantofola*, vid. lot. *pantofla* "t.p."). Tolėsnė kilmė nėra aiški, méginta sieti su gr. **παντόφελος* "kamštinė žievė, kamštinis batas". Beje, toks žodis graikų kalbos paminkluose nėra paliudytas (Kluge 529; Pfeifer 967; Klein 1121; Buck 430; Фасмер IV 127).

Randamas Mažosios Lietuvos rašto paminkluose (Q¹ 7; N 280; K 292, [299]; LKŽ IX 620, 639). Dažnesnės yra formos, atėjusios per slavų kalbas: *pantaflia, pantāflis, pantāplé, pantāplis, pantēplis, puntāplis*, plg. lenk. *pantofla, pantofel* "toks apavas", brus. *пантопель* "šlepetė".

šklūmpė, škliūmpé "klumpė". Vartojamas kai kuriose Dzūkijos vietose (LKŽ XIV 988). Toks pridėtinis š pasitaiko lietuvių tarmėse, plg. škinka, škūina "kuinas", škrūptelėti (LD 191). Dar žr. klūmpė.

šliūré, šliūrké, šliuřké, šliūrpé "lengvas (ppr. kambarinis) apavas; kasdininis apavas mediniu padu ir odiniu ar medžiaginiu viršumi, kurpė; nudėvėtas apavas", plg. Rytų Prūsijos vok. *ſlore*, vok. žem. *schlurre* "šlepetė; nudėvėtas batas" (Alm 129; FrnW 1007). Vok. pavadinimas kilo iš veiksmažodžio *schlorren*, *schlurren*, *schlurfen* "eiti velkant kojas, šliurinti" (Grimm XV 766; Buck 431).

Tai dažnas žodis, ypač paplitęs vakarineje Lietuvos dalyje (LKŽ XV 2–3, 5, 6). Vartojamas bendrinėje kalboje (DŽ¹ 819). Randamas daugelyje žodynų bei tautosakos rinkinių nuo XVIII a. (R 229; MŽ 306; N 528; K 433; RD 154; KlVD 107; KlpD 81; J).

Iš lietuvių kalbos kilo ir Lietuvos rusų *шлюры* "t.p." (Лаучюте 91).

štýfelis "aulinis batas", plg. vok. *Stiefel* "t.p." (Janavičienė 83). Vok. žodis gautas iš italių kalbos, plg. it. *stivale* "t.p.". Iš romanų kalbų ši pavadinimą perėmė ir kai kurios kitos germanų kalbos, plg. norv. *støvel*, dan. *støvle*, šved. *stövel* "aulinis batas, batelis" (Kluge 749).

Retas skolinys, pasitaikantis apie Žemaičių Naumiestį (Janavičienė 83).

zandālė "basutė", plg. vok. *Sandale* "t.p." (Janavičienė 83). Į vokiečių bei jų kai kurias kitas Europos kalbas atėjo per lotynų, plg. lot. *sandalium* "tam tikras apavas", iš graikų kalbos, plg. gr. *σανδάλιον* <*σάνδαλονsandal* "batas" (Kluge 623–624; Klein 1380; Oxford 786).

Reta forma, vartojama apie Žemaičių Naumiestį (Janavičienė 83). Dažnesnė forma, vartojama bendrinėje kalboje, yra *sandālas* (DŽ¹ 681), kuri į lietuvių kalbą atėjo ne per vokiečių kalbą.

Kaip jau minėta, K. Alminauskis nurodo apie 2800 vokiškų žodžių, patenkusių į lietuvių kalbą. Tik nedidelę jų dalį – apie 80 – sudaro drabužių bei apavo pavadinimai. Realiai šis skaičius yra dar mažesnis. Kai kurie iš aptartų žodžių – labai reti, vartoti tik Mažojoje Lietuvoje, nerandami nei kitose tarmėse, nei rašto paminkluose, plg. *aubé*, *spaneris*. Esama ir tokų germanizmų, kurie užfiksuoti rašto paminkluose, bet nežinomi lietuvių tarmėse, plg. *katékis*, *sýras*, *kozolici*. Kai kurie žodžiai pasitaiko atskirose šnektose, tačiau yra be galio reti, plg. *nýderis*, *pliūstrokas*, *šliūcas*. Labiau paplitę lietuvių tarmėse skoliniai *klūmpé*, *ſlipsas*, *ſliūré*, *žiūrstas*. Jie randami beveik visoje Lietuvoje. Kiti germanizmai daugiausiai buvo ar yra vartojami Mažojoje Lietuvoje, Žemaičiuose bei Suvalkijoje. Į rytinę Lietuvos dalį tie patys pavadinimai dažniausiai atėjo per slavų kalbas ir neretai germaniškoji žodžio forma yra žymiai retesnė už slaviškają, plg. *alsdokas* – *gálstukas*, *bliūzé* – *bliūzé*, *bliuzkà*, *júopa* – *jupà*, *múfas* – *muftà*, *pantùpelis* – *pantäplis*, *mandúra* – *mundiērius*. Beje, reikia paminėti, kad rasti 8 neaiškios kilmės pavadinimai, kurie į lietuvių kalbą galėjo patekti tiek per vokiečių, tiek per slavų kalbas, plg. *bùksos*, *streplé*, *liùcius* ir kt.

Iš visų aptartų vokiškos kilmės drabužių bei apavo pavadinimų lietuvių

bendrinėje kalboje vartojami tik 4: *klūmpė*, *šerpė*, *šýdas* ir *šliùré*.

Latvių kalboje padėtis yra kitokia. Rasti 25 bendri lietuviai ir latvių kalbų germaniškos kilmės pavadinimai (žinoma, jų fonetinė išraiška gali kiek skirtis). Iš jų net 12 vartojami bendrinėje latvių kalboje. Ir tai yra pagrindinių drabužių pavadinimai: *bikses*, *blūze*, *mantelis*, *mice* ir kt.

Lietuviai kalboje šie skoliniai susiklosto į kelias ryškesnes leksines grupes: žodžius, reiškiančius apsiaustą, švarką ar liemenę; prijuostę; galvos apdangalus; šyda; kojines; kaklaraištį ir kt. Gana netikėtas toks didelis prijuostę reiškiančių skolinių skaičius, plg. *šarcas*, *šerkai*, *šiurčas*, *šiùršis*, *šiùrkšis*, *šiùršas*, *šiùršé*, *šiùrštas*, *šiùrkštas*, *šiuštókas*, *šiurčtukas*, *šerštukas*, *šiurštolius*, *žiùrstas*, *žiursté*, *ziuristas*, *žiùrštas*, *žiùrkštas*, *žiuštókas*, *žiurstokas*, *žiurštolius*. Šydo ir kaklaraišcio pavadinimai, kaip, matyt, ir kai kurie kiti, atkeliavo į Lietuvą kartu su realijomis.

Krenta į akis labai didelė tų pačių žodžių fonetinės išraiškos įvairovė, plg. *šlāfrokas*, *šlioprukas*, *šlēprokas*, *šlēpriokas* ir kt. Tokia įvairovė daugiausiai atsirado lietuviai kalbos dirvoje, tačiau kartais šie žodžiai pasiskolinti iš kelių vokiečių tarmių. Pvz., *kedeljs* ir *kitelis*, vartojami kaip du skirtinių žodžiai, kilo iš to paties šaltinio, tik į lietuviai kalbą atėjo iš atskirų tarmių. Yra tokiai žodžiai ir daugiau. Daugiausiai skolinių gavome iš Rytų Prūsijos vokiečių tarmių.

Pirmieji germaniški drabužių pavadinimai lietuviai raštyje kalboje užfiksuo-
ti jau XVI a. Tai *šiurčas* ir *šiurštokas*. XVII a. rašto paminkluose randame
10 šios leksinės grupės žodžių, tarp jų, beje, ir *žiùrstas*, XVIII a. – 15.

Apie pusę drabužių bei apavo pavadinimų, pasiskolintų iš vokiečių kalbos, yra germaniškos kilmės. Tačiau kai kuriems žodžiams vokiečių kalba buvo tik tarpininkas. Tokiu būdu į lietuviai kalbą atėjo nemaža lotyniškos kilmės pavadinimų, plg. *mañtelis*, *šerpé*, *šýdas*, keli graikiškos kilmės, plg. *žéké*, galbūt *pantúpelis*. Triju žodžiu – *jópé*, *kedeljs*, *kitelis* – šaltinis yra arabų kalba, žodžiu *šiôlé* ir galbūt *mùcë* bei *zandâlé* – persų kalba.

Kai kurie į lietuviai kalbą atėję skoliniai paplitę Šiaurės ir Vidurio Europoje, plg. *biksés*, *mùcë*, *šerpé*, *žéké*.

Du germanizmus (*klūmpé*, *šliùré*) jau iš lietuviai kalbos perėmė kai kuriuos slavų tarmės. Tarp kitko, galima būtų paminėti, kad keli lietuviai kalbos drabužių bei apavo pavadinimai pateko ir į vokiečių tarmes, plg. vok. dial. *Kicke*, *Kicks*, *Kurp*, *Muturas*, *Moteres*, *Naginne* (Fr I 357, 359, 449; II 74, 83, 88).

SUTRUMPINIMAI

Borejszo	— B o r e j s z o M. Nazwy ubiorów w języku polskim do roku 1600, Poznań, 1990.
Brand	— B r a n d J. A. Reysen durch die Marck Brandenburg, Preussen, Churland, Liefland, Plesscovien, Gross-Naugardien, Tweerien un Moscovien, Wesel, 1702.
Brückner	— B r ü c k n e r A. Słownik etymologiczny języka polskiego, Kraków, 1927.

- Buck — Buck C. D. *A Dictionary of Selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages*, Chicago, 1949.
- Čepienė — Čepienė N. Germanizmai XVII a. Mažosios Lietuvos vakaru aukštaičių tarmėje (remiantis "Lexicon Lithuanicum"). — *Lietuvių kalbotyros klausimai* 30, 1993, 37—46.
- Dauzat — Dauzat A. *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris, 1954.
- Duden — Duden. *Das große Wörterbuch der deutschen Sprache*. Herausgegeben und bearbeitet vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeiter der Dudenredaktion unter Leitung von Günther Drosdowski 1—6, Mannheim etc., 1976—1981.
- EH — Endzelīns J., Haubenberger E. *Papildinājumi un labojumi K. Mülenbacha Latviešu valodas vārdnīcai* 1—2, Rīgā, 1934—1946.
- Grimm — Grimm J., Grimm W. *Deutsches Wörterbuch* 1—33, München, 1984.
- Hinze — Hinze F. Zwei Deutsche Lehnwörter im Baltischen. — *Baltistica* 21(1), 1985, 33—36.
- Janavičienė — Janavičienė J. *Žemaičių Naumiesčio lietuvininkai*, Vilnius, 1992.
- Kabelka — Kabelka J. *Kristijono Donelaičio rašty leksika*, Vilnius, 1964.
- Kapeleris — Kapeleris K. Kaip senieji lietuvininkai gyveno. — *Lietuvininkai*, Vilnius, 1970, 339—454.
- Karłowicz — Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedźki W. *Slownik języka polskiego* 1—8, Warszawa, 1900—1927.
- Karulis — Karulis K. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca* 1—2, Rīgā, 1992.
- Klein — Klein E. *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language* 1—2, Amsterdam etc., 1966—1967.
- Kluge — Kluge F. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin, 1957.
- KudN — Kudirkos Naumiestis, Vilnius, 1990.
- LEB — *Lietuvių etnografijos bruožai*, Vilnius, 1964.
- Lex — Lexicon Lithuanicum, parengė V. Drotvinas, Vilnius, 1987 (Rankraštinis XVII a. vokiečių-lietuvių kalbų žodynai).
- LKŽ — *Lietuvių kalbos žodynas* 3—15, Vilnius, 1956—1991; II leid. 1—2, 1968—1969.
- LKŽ K — Lietuvių kalbos žodyno kartoteka.
- LLVV — *Latviešu literārās valodas vārdnīca* 1—7, Rīgā, 1972—1989.
- LVV — *Latviešu valodas vārdnīca*, Rīgā, 1987.

- Mastonytė — Mastonytė M. Dzūkijos motery drabužiai XIX a. antrojoje pusėje — XX a. pradžioje. — *Iš lietuvių kultūros istorijos* 3, Vilnius, 1961, 173—189.
- ME — K. M ü l e n b a c h a *Latviešu valodas vārdnīca*. Redīģējis, papildinājis, turpinājis J. E n d z e l ī n s 1—4, Rīgā, 1923—1932.
- ND — *Litauische Volkslieder* gesammelt, kritisch bearbeitet und metrisch übersetzt von G. H. F. N e s s e l m a n n, Berlin, 1853 (skaitmenys rodo dainos numerius).
- Oxford — *The Oxford Dictionary of English Etymology*. Edited by C. T. O n i o n s, Oxford, 1985.
- Pfeifer — *Etymologisches Wörterbuch der Deutschen...* durchgesehen und ergänzt von W o l f g a n g P f e i f e r 1—2, Berlin, 1993.
- Pietsch — Pietsch R. *Fischerleben auf der Kurischen Nehrung*, Berlin, 1982.
- Pokorny — Pokorný J. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern etc., 1959.
- Reķēna — Reķēna A. *Amatniecības leksika dažās Latgales dienvidu izloksnēs un tās sakari ar atbilstošajiem nosaukumiem slāvu valodās*, Rīgā, 1975.
- Sanders — Sanders D. *Wörterbuch der Deutschen Sprache* 1—2, Leipzig, 1860.
- Schrader — Schrader O. *Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde* 2. Aufl., hrsg. von A.Nehring 1—2, Berlin etc., 1917—1923.
- SD³ — *Dictionarium trivm lingvarvm...* C o n s t a n t i n o S z y r w i d... Tertia editio... Vilnae... 1642.
- Sehwers — Sehwers J. *Sprachlich-kulturhistorische Untersuchungen vornehmlich über den deutschen Einfluss im Lettischen*, Berlin, 1953.
- Skardžius — Skardžius P. Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen. — *Tauta ir žodis* 7, 1931, 1—252.
- Ślawski — Ślawski F. *Słownik etymologiczny języka polskiego* 1—5, Kraków, 1952—1985.
- Trübner — Trübner Deutsches Wörterbuch, hrsg. v. A. Götze 1—8, Berlin, 1939—1955.
- Urbanavičiūtė — Urbanavičiūtė Ž. Priebalsių kietinimas Prūsy Lietuvos tarmėse. — *Baltistica* 6(2), 1970, 147—166.
- Urbutis — Urbutis V. Senosios lietuvių kalbos slavizmai. — *Baltistica* 27(1), 1992, 4—15.
- Užpurvis — Užpurvis J. *Trys kalbinės studijos (Drei sprachwissenschaftliche Studien)* 1, Chicago, 1990.

- Vaičiulytė — Vaičiulytė O. *Klaipėdos šnekotos žodynai (valsčiečių buitiškoji leksika)*. Vilniaus valstybinio universiteto diplominis darbas. Vad. dr. V. Vitkauskas, Vilnius, 1977.
- Voelkel — Voelkel M. I. A. *Die lettischen Sprachreste auf der Kurischen Nehrung*, Heidelberg, 1879.
- Zinkevičius — Zinkevičius Z. *Lietuvii kalbos istorija 1—5*, Vilnius, 1984—1992.
- Ат Пр — Историко-этнографический атлас Прибалтики. Одежда, Рига, 1986.
- Лаучюте — Lauchyute Ю. Словарь балтизмов в славянских языках, Ленинград, 1982.
- Фасмер — Фасмер М. Этимологический словарь русского языка 1—4, Москва, 1964—1973.
- ЭСБМ — Этымологічны слоўнік беларускай мовы. Рэд. В.У.Мартынаў 1—4, Мінск, 1978—1988.

KITI SUTRUMPINIMAI

air.	— airių
angl.	— anglų
arab.	— araby
a.	— aukštaičių
brus.	— baltarusių
dab.	— dabartinis
dan.	— danų
dial.	— tarminis
est.	— esty
got.	— goty
gr.	— graikų
hetit.	— hetity
ide.	— indoeuropiečių
isl.	— islandų
isp.	— ispanų
it.	— italy
kaš.	— kašubų
kuršinink.	— kuršininkų
lat.	— latvių
lenk.	— lenkų
liet.	— lietuvių
lot.	— lotynų
nl.	— nyderlandų
norp.	— norvegų
oland.	— olandų
pers.	— persų
plg.	— palygink
pranc.	— prancūzų
rus.	— rusų
sanskrt.	— sanskrito
s.	— senoji
šved.	— švedų
tochar. B	— tocharų B
t.p.	— taip pat

vid.	—	vidurio
vok.	—	vokiečių
ž.	—	žemėlapis
žem.	—	žemaičių

Sutrumpinimai, neįtraukti į šį sąrašą, yra tokie pat kaip LKŽ (skaičius, pateikiamas prie žodynų, rodo puslapį).

DIE BENENNUNGEN DEUTSCHER HERKUNFT FÜR KLEIDUNG UND SCHUHWERK IM LITAUISCHEN

Zusammenfassung

Im Artikel werden die Benennungen deutscher Herkunft für Kleidung und Schuhwerk im Litauischen behandelt. Es wurde etwa 80 gefunden (phonetische Varianten werden nicht gezählt). Manche von ihnen waren nur in Klein-Litauen bekannt, zur Zeit werden sie nicht mehr gebraucht. Andere Germanismen von solchem Typ sind in den schriftlichen Denkmälern fixiert, sie kommen aber in der lebenden Sprache praktisch nicht vor. Es gibt Germanismen, die nur in bestimmten Gegenden vorkommen. Es gibt wenig Benennungen deutscher Herkunft, die in ganz Litauen verbreitet sind. Sie werden bzw. wurden meistens in Klein-Litauen, in Suwalkenland und bei den Žemaiten gebraucht. Nach Ostlitauen sind dieselben Lehnwörter meistens über die slawischen Sprachen gekommen, oft ist die deutsche Wortform seltener als die slawische. Von allen besprochenen Germanismen werden in der litauischen Standardsprache nur vier gebraucht (*klūmpė* "Holzschuh", *šérpė* "Schärpe", *šýdas* "Schleier", *šliùré* "Schlurre").

Es wurden 25 allgemeine Benennungen deutscher Herkunft für litauische und lettische Sprache (freilich kann sich ihre phonetische Form unterscheiden) gefunden: lit. *bikšės*, lett. *bikses* "Hosen"; lit. *blūžė*, lett. *bluze* "Bluse"; lit. *jèkė*, lett. *jaka* "Jacke"; lit. *kamziõlé*, lett. *kamzolis* "Kamisol"; lit. *pliòras*, lett. *pluore* "Flor" u.a. Die Hälfte von ihnen wird in der lettischen Standardsprache gebraucht.

Im Litauischen haben sich diese Wörter in einige lexikalische Gruppen gegliedert. Das sind Germanismen, die Schürzen, Mäntel, Kopfbedeckungen, Schleier, Strümpfe, Krawatten u.a. ausdrücken. Es gibt besonders viele Benennungen für Schürzen.

Es fällt in die Augen die phonetische Vielfalt derselben Wörter. Meistens ist diese Vielfalt schon in der litauischen Sprache entstanden. Manchmal ist dasselbe Wort aus verschiedenen deutschen Mundarten ins Litauische gekommen. Die meisten Lehnwörter sind aus den deutschen Mundarten Ostpreußens gekommen.

Die ersten Benennungen für Kleidung und Schuhwerk deutscher Herkunft sind in der litauischen Sprache im 16. Jh. fixiert.

Etwa die Hälfte der Entlehnungen von diesem Typ ist germanischer Herkunft. Für manche Wörter war die deutsche Sprache nur der Vermittler. So sind in die litauische Sprache viele Wörter lateinischer Herkunft, einige Benennungen griechischer, arabischer und persischer Herkunft gekommen. Manche von ihnen sind in Nord- und Mitteleuropa verbreitet.